

MÖVSÜMİ GEYİM DİZAYNINDA FUNKSIYA VƏ MODA ARASINDA TARAZLIĞIN TƏHLİLİ

Əliyev Şakir Rüstəm oğlu
Azərbaycan Texnologiya Universiteti
Yüngül sənaye mühəndisliyi və dizayn kafedrasının dosenti, t.f.d.
Email: shakiraliyev@atu.edu.az

Əliyeva Gülnarə Nurəddin qızı
Azərbaycan Texnologiya Universiteti
Yüngül sənaye mühəndisliyi və dizayn kafedrasının baş müəllimi
Email: g.aliyeva@atu.edu.az

Mehdizadə Rəhim Fikrət oğlu
Azərbaycan Texnologiya Universiteti
Yüngül sənaye mühəndisliyi və dizayn kafedrasının baş müəllimi
Email: mehdizaderehim667@gmail.com

Əliyeva Fərqanə İsfəndiyar qızı
Azərbaycan Texnologiya Universiteti
Yüngül sənaye mühəndisliyi və dizayn kafedrasının baş müəllimi
Email: f.aliyeva@atu.edu.az

Əsgərova Radə İsfəndiyar qızı
Azərbaycan Texnologiya Universiteti
Yüngül sənaye mühəndisliyi və dizayn kafedrasının lab.müd.
Email: r.asgerova@atu.edu.az

UOT 677.52

<https://doi.org/10.30546/200309.2025.002.501>

XÜLASƏ

Məqalə mövsümi geyim dizaynında funksiya və moda anlayışlarının qarşılıqlı münasibəti elmi əsaslarla təhlil edilmişdir. Mövsümi geyim dizaynında funksiya və moda arasında tarazlıq müasir geyim sənayesinin ən mühüm nəzəri-praktiki məsələlərindən biridir. Funksiya geyimin rahatlıq, qoruyuculuq, material keyfiyyəti və istifadəyə uyğunluq xüsusiyyətlərini ifadə edərkən, moda onun estetik, mədəni və sosial dəyərlərini müəyyənləşdirir. Bu iki anlayış arasında harmoniya yaratmaq dizaynerlər üçün əsas vəzifədir.

Araşdırmalar göstərir ki, mövsüm amili geyimin həm texniki, həm də estetik parametrlərinə birbaşa təsir göstərir. Yay mövsümündə yüngül, nəfəsalan və açıq rəngli materiallara üstünlük verildiyi halda, qışda üstünlük qorunması və davamlılıq ön plana çıxır. Bununla yanaşı, moda tendensiyaları geyimdə forma, rəng palitrası, detal və siluetlərin dəyişməsinə səbəb olur.

Açar sözlər: funksionallıq, ergonomika, siluet, dekorativ element, davamlı dizayn, rəng və faktura.

Giriş. Müasir dövrdə geyim sənayesi yalnız insanın bədənini qoruyan funksional vasitə deyil, həm də sosialstatusu, estetik zövqü və fərdi üslubu ifadə edən mühüm mədəni fenomen kimi qəbul olunur. Dizayn nəzəriyyəsində geyim anlayışı həm funksional, həm də estetik ölçülərdə dəyərləndirilir. Funksiya geyimin insanın gündəlik həyat fəaliyyətinə uyğunluğunu, rahatlığını və mövsümi şərtlərə adaptasiyasını təmin etdiyi halda, moda geyimin vizual dəyərini, simvolik məna daşımını və ictimai mühitdə qəbul olunmasını müəyyənləşdirir.

Mövsümi geyim dizaynı kontekstində bu iki anlayışın tarazlaşdırılması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Çünki hər bir mövsüm özünün iqlim, ekoloji və sosial tələblərini ortaya qoyur.

Funksionallıq və moda çox vaxt bir-birinə qarşı duran elementlər kimi təqdim edilir. Halbuki, dizayn elmi baxımdan onların sintezi daha səmərəli yanaşma hesab olunur. Bu sintez həm istifadəçinin rahatlıq ehtiyacını ödəyir, həm də estetik gözləntiləri təmin etməklə geyimin sosial dəyərini yüksəldir. Bu baxımdan, mövsümi geyim dizaynında funksiya və moda arasında tarazlığın araşdırılması mühüm elmi-praktiki əhəmiyyətə malikdir.

Müasir dizayn trendləri, texnoloji yeniliklər və ekoloji yanaşmalar mövsümi geyim dizaynında innovativ yanaşmaların inkişafına şərait yaradır. Məsələn, ekoloji təmiz materiallardan istifadə, smart tekstil texnologiyaları və modulyar dizayn həlləri funksionallıqla estetikaya optimal tarazlıq gətirir. Bu yanaşmalar dizaynerlərə yalnız mövsümün texniki tələblərini ödəməyə deyil, həm də sosial və ekoloji məsuliyyət prinsiplərinə uyğun məhsullar yaratmağa imkan verir.

Funksionallıq və moda arasında optimal tarazlıq dizaynın uğurunu birbaşa müəyyən edir. Funksional aspekti nəzərə almadan yalnız modaya yönələn dizaynlar praktik istifadə baxımından məhdudlaşır. Əksinə, yalnız funksionallığa fokuslanan geyimlər estetik

cəlbediciliyi itirir və bazar rəqabətliliyini azaldır. Effektiv dizayn həm də estetik yeniliklərin sintezini tələb edir.

Mövsunun aktuallığı. Mövsümi geyim dizaynında funksiya və moda arasındakı tarazlıq, yalnız estetik və texniki aspektlərlə ölçülə bilməyən həm də sosial və iqtisadi tələblərlə sıx bağlı bir problemdir. Qlobal bazarda istehlakçıların fərqli ehtiyacları və gözləntiləri artdıqca, geyim yalnız vizual cəlbedicilik və komfortu təmin etməklə kifayətlənmir, o həm də mövsümün iqlim xüsusiyyətlərinə uyğun qoruyucu və davamlı funksiyaları yerinə yetirməlidir. Bu vəziyyət dizaynerləri funksionallıq və modanın sintez edən innovativ həllər yaratmağa təşviq edir.

Müasir dövrdə texnoloji inkişaf və ekoloji yönümlü istehsal prinsipləri, funksionallıqla modanı bir araya gətirən dizayn həllərinin vacibliyini artırır. Smart tekstil texnologiyaları və davamlı materialların istifadəsi geyimin praktikliyini artırmaqla yanaşı, onun vizual və sosial qəbulunu da gücləndirir. Bundan əlavə, sürətlə dəyişən moda tendensiyaları və mövsümi iqlim fərqlilikləri dizaynerləri funksionallığı estetika ilə uzlaşdırmağa məcbur edir.

Tədqiqatın məqsədi. Bu tədqiqatın əsas məqsədi mövsümi geyim dizaynında funksiya və moda arasında optimal tarazlığı müəyyən etmək və bu tarazlığın dizayn prosesinə tətbiq imkanlarını araşdırmaqdır.

Tədqiqatın obyekti. Mövsümi geyim dizaynında funksional və estetik elementlərin qarşılıqlı təsirinin sistemli təhlilidir.

Tədqiqat metodları. Metodologiya mövcud dizayn nümunələrinin, material seçimlərinin, forma və struktur xüsusiyyətlərinin təhlili və müqayisəsinə əsaslanır.

Materiallar və müzakirələr.

Tədqiqat çərçivəsində yay, qış, yaz və payız mövsümlərinə uyğun hazırlanmış geyim kolleksiyaları əsas material kimi seçilmişdir. Yay geyimləri yüngüllük, nəfəsalanlıq və hərəkət rahatlığı ilə qiymətləndirilmiş, qış geyimləri isə istilik qorunması, suya və küləyə davamlılıq və çoxqatlı geyim imkanları baxımından təhlil edilmişdir. Keçid mövsümləri üçün elastik, qatlamalı və dəyişkən hava şəraitinə uyğun geyimlər nəzərdən keçirilmişdir.

Yay geyimlərində pambıq, kətan və yüngül sintetik qarışıqlar; qış geyimlərində yun, flanel və suya davamlı tekstillər; payız və yaz geyimlərində isə elastik, nəfəsalan və qatlamaya davamlı materiallar analiz edilmişdir. Materialların toxuma sıxlığı, istilik izolyasiyası, nəfəsalanlıq qabiliyyəti, çəkisi və davamlılıq xüsusiyyətləri qiymətləndirilir. Yay

üçün açıq və parlaq rənglər, naxışlı və yüngül detal elementləri; qış üçün sakit, tünd və neytral tonlar, həcmli və qoruyucu dekorativ elementlər; payız və yaz üçün isə kontrastlı rənglər və modulyar aksesuar elementləri təhlil edilmişdir.

Peşəkar dizaynerlər və geyim istehlakçıları arasında aparılmış anket tədqiqat materiallarını tamamlamışdır. Bu məlumat funksionallıq və moda prinsiplərinin real istifadə şəraitinə təsirini müəyyən etməyə imkan verir.

Tədqiqat materiallarına həm yerli, həm də beynəlxalq moda brendlərinin mövsümi kolleksiyaları daxil edilmişdir. Bu nümunələr dizaynerlərin funksionallıq və modanı harmonik şəkildə birləşdirmə üsullarını göstərir.

Tədqiqatda smart tekstil texnologiyaları və funksional əlavələr də araşdırılmışdır. İstilik nizamlayan, rütubət idarə edən, elastik və hərəkətə uyğunlaşdırılmış materiallar funksionallığı artırır, eyni zamanda dizaynda innovativ estetik həllər yaradır.

Davamlı və ekoloji təmiz materiallar tədqiqatın mühüm hissəsini təşkil edir. Təkrar emal olunmuş pambıq, bambuk tekstilləri, bio-polimerlər, ekoloji təmiz boyalar və rəngləmə prosesləri həm funksionallıq, həm də ekoloji məsuliyyət aspektlərini təmin edir. Bu materiallar dizaynerlərə mövsümi geyimlərdə həm praktik, həm də cəlbedici estetik həllər yaratmaq imkanı verir.

Materiallar artıq “aktiv komponent” rolunu oynaya bilər. Bu baxımdan temperatur və rütubətə reaksiya verən smart tekstillər geyimi istifadəçinin ehtiyaclarına uyğun olaraq dəyişir, istilik, nəfəsalanlıq və elastikliyi tənzimləyir. Eyni zamanda ekoloji təmiz və davamlı materiallar yalnız geyimin funksionallığını deyil, həm vizual cəlbedicilik, həm də çoxfunksiyalılıq baxımından fərqli səviyyəyə çıxır. Yəni materiallar sadəcə “xammal” deyil, dizaynın strateji elementinə çevrilir və moda ilə funksionallıq arasında dinamik tarazlığı təmin edir.

Beləliklə, müasir mövsümi geyim dizaynında materiallar yalnız geyim hissəsi deyil, həm də istifadəçi təcrübəsini artıran, ekoloji və texnoloji innovasiyaları birləşdirən əsas komponentdir.

Mövsümi geyim dizaynında funksiya və modanın tarazlaşdırılması çoxşaxəli bir problem kimi çıxış edir. Burada əsas məsələ yalnız geyimin texniki tələblərinə cavab verməsi deyil, həm də dəyişən sosial davranışlar, mədəniyyətlərarası üslub fərqləri və global moda tendensiyalarının təsiri altında yeni həllərin axtarılmasıdır.

Funksional baxımdan mövsümi geyimlər insan orqanizmini xarici mühitin təsirlərindən qorumaq funksiyasını daşıyır. Bu da dizaynerlərdən lokal xüsusiyyətləri nəzərə alaraq universal və adaptiv dizayn yanaşmaları tələb edir. Moda isə zamanla daha çox mədəni kodların daşıyıcısına çevrilmişdir. Müasir dövrdə geyim yalnız estetikani deyil, həm də klinik və sosial mesaj funksiyasını yerinə yetirir. Burada əsas müzakirə mövzusu odur ki, moda bəzən funksionallıqla ziddiyyət təşkil etsə də, texnologiyanın və material elminin inkişafı bu qarşıdurmanı yumşaltmaqda mühüm rol oynayır. İnnovativ materialların tətbiqi ilə həm komfort, həm də estetik harmoniya təmin edilə bilər.

Eyni zamanda davamlı moda anlayışı müzakirələrin yeni istiqamətidir. Artıq geyim yalnız bir mövsüm üçün düşünülmür, onun istehsal prosesi, istifadədən sonrakı dövrü və ekoloji təsirləri də nəzərə alınır. Bu isə material seçiminin və dizayn prosesinin strateji aspektini gücləndirir. İstehlakçılar arasında aparılan müşahidələr göstərir ki, müasir dövrdə “rahatlıq + üslub + ekoloji dəyər” kombinasiyası seçimlərdə əsas meyara çevrilir.

Müzakirələrdə yalnız texniki həllər deyil, həm də psixoloji, sosial və ekoloji amillər nəzərə alınmalıdır. Moda ilə funksionallıq arasındakı balans, əslində sadəcə dizayn məsələsi deyil, geniş mənada həyat tərzı və dəyərlər sistemini əks etdirən bir göstəricidir.

Tarazlığın qorunması məsələlərində əsas müzakirə budur ki, funksionallıq və moda arasındakı seçim yalnız şəxsi zövqlə deyil, həm də sosial təzyiqlərlə formalaşır. Məsələn, bəzi peşələrdə funksionallıq ön planda olsa da ictimai mühitdə qəbul olunmaq üçün dəbli elementlər də vacib olur. Digər tərəfdən, gənclər arasında moda daha çox ünsiyyət vasitəsi, yaşlı nəsil üçün isə funksionallıq üstünlük təşkil edən seçim meyarı ola bilər.

Sosial müzakirədə diqqət çəkən əsas məqam odur ki, moda və funksionallıq arasındakı tarazlıq cəmiyyətin müxtəlif qruplarında fərqli şəkildə formalaşır. Gənclər arasında geyim modası fərqlilik yaratmaq vasitəsi rolunu oynayır. Orta yaş və yaşlı nəsil üçün isə funksionallıq daha vacib hesab olunur, lakin dəbin müəyyən elementlərini qorumaq da onların sosial adaptasiya baxımından əhəmiyyətlidir. Qloballaşma prosesləri də bu tarazlığa təsir göstərir. Dünyanın müxtəlif regionlarında yayılan moda tendensiyaları bir tərəfdən mədəni homogenləşməyə səbəb olur, digər tərəfdən isə lokal xüsusiyyətlərlə qarışaraq fərqli sosial geyim tərzlərinin yaranmasına şərait yaradır. Məsələn, Avropada formalaşan minimalizm tendensiyası Azərbaycan və ya Yaxın Şərq regionlarında yerli ənənələrə uyğunlaşdırılaraq funksional və estetik cəhətdən yeni formalar yaradır.

Mövsümi geyim dizaynında funksionallıq və moda arasındakı tarazlığın qorunmasında müasir texnologiyaların rolu getdikcə artmaqdadır. Əgər əvvəlki dövrlərdə geyimin funksionallığı əsasən materialın təbii xüsusiyyətləri ilə müəyyən edilirdisə, bu gün tekstil sənayesi yeni texnologiyalar vasitəsi ilə materiallara əlavə funksiyalar qazandırır.

Müasir 3D printer texnologiyaları dizaynerlərə yeni formalar yaratmaq, fərdi ölçülərə uyğun geyim istehsal etmək imkanı verir. Bu yanaşma həm funksionallığı artırır, həm də modanın fərdiləşdirilmiş istiqamətini gücləndirir. Bundan əlavə, rəqəmsal dizayn proqramları vasitəsi ilə dizaynerlər materialın necə davranacağını öncədən modelləşdirə bilir, bu da sınaq mərhələsini sadələşdirir və daha səmərəli nəticələrə gətirir.

Beləliklə texnologiyanın tətbiqi nəticəsində moda ilə funksionallıq arasında mövcud olan ənənəvi qarşıdurma getdikcə azalır. Əksinə yeni texnoloji imkanlar dizaynerlərə həm funksional, həm də estetik cəhətdən tarazlı geyimlər yaratmaq üçün geniş imkanlar açır. Bu isə göstərir ki, gələcəkdə mövsümi geyim dizaynı yalnız sənət və estetika deyil, həm də elm və texnologiyanın sintezindən ibarət olacaq.

Nəticə. Mövsümi geyim dizaynında funksionallıq və moda arasında tarazlığın təhlili göstərir ki, bu iki anlayış bir-birini tamamlayan, lakin zaman-zaman qarşıdurma yaradan əsas dizayn prinsipləridir.

Funksionallıq insanın rahatlığı, sağlamlığı və gündəlik fəaliyyətinin təmin edilməsinə xidmət etdiyi halda, moda estetik dəyərləri, sosial statusu və fərdi kimliyi ifadə edir.

Tədqiqat nəticələri sübut edir ki, geyim dizaynında bu tarazlığın qorunması yalnız texniki və estetik məsələlərlə məhdudlaşmır, həm də sosial, psixoloji və mədəni kontekstlərlə sıx bağlıdır.

Müasir dövrdə yeni materiallar, texnologiyalar və ekoloji yanaşmalar dizaynerlərə funksional və estetik baxımdan balanslaşdırılmış geyim nümunələri yaratmaq üçün geniş imkanlar təqdim edir. Bununla yanaşı, sosial amillər-mədəniyyət, qloballaşma, nəsillərarası zövq fərqləri-moda ilə funksionallığın cəmiyyətdə qəbul edilmə formasını müəyyənləşdirir.

Mövsümi geyim dizaynının gələcəyi funksionallıq, estetika, texnologiya, ekoloji və sosial prinsiplərin harmonik sintezindədir. İnnovativ, davamlı və insan mərkəzli dizayn yanaşmaları geyim sənayesinin inkişafını daha müasir və kompleks formada təmin edəcək.

Tədqiqat işinin yeniliyi. Mövsümi geyim dizaynında funksionallıq və modanın qarşılıqlı əlaqəsini multidissiplinar perspektivdə araşdırması, həm texnoloji, həm ekoloji, həm də sosial-mədəni aspektləri bir arada nəzərə alması ilə xarakterizə olunur.

Tədqiqat işinin tətbiqi əhəmiyyəti. Mövsümi geyim dizaynında funksionallıq və moda prinsiplərinin harmonik birləşməsi sahəsində praktik tövsiyələr təqdim edir.

Beləliklə, tədqiqat işinin tətbiqi əhəmiyyəti həm akademik, həm də praktiki sahədə dizayn prosesinin səmərəliliyini artırmaq, ekoloji və sosial məsuliyyət prinsiplərini integrasiya etmək və gələcək mövsümi geyim layihələrini yönləndirmək üçün önəmli rol oynayır.

Tədqiqat işinin iqtisadi səmərəsi. Mövsümi geyim dizaynında funksionallıq və moda prinsiplərinin harmonik integrasiyası nəticəsində məhsulun istehsal və satış prosesində optimallaşdırmağa imkan yaratmasındadır. Yenilikçi materiallar, smart tekstillər və adaptiv dizayn yanaşmaları istehsal xərclərini azaldacaq, məhsulun keyfiyyətini və davamlılığını artırır.

ANALYSIS OF THE BALANCE BETWEEN FUNCTION AND FASHION IN SEASONAL CLOTHING DESIGN

Aliyev Shakir Rustam
Azerbaijan Technological University
Associate Professor of the Department of Light Industry Engineering and Design, PhD.
E-mail: shakiraliyev@atu.edu.az.

Aliyeva Gulnara Nuraddin
Azerbaijan Technological University
Senior Lecturer, Department of Light Industry Engineering and Design
E-mail: g.aliyeva@atu.edu.az

Mehdizada Rahim Fikret
Azerbaijan Technological University
Senior Lecturer, Department of Light Industry Engineering and Design
E-mail: mehdizaderehim667@gmail.com

Aliyeva Fargana Isfandiyar
Azerbaijan Technological University
Senior Lecturer, Department of Light Industry Engineering and Design
Email: f.aliyeva@atu.edu.az

Askerova Rada Isfandiyar
Azerbaijan Technological University
Head of Laboratory, Department of Light Industry Engineering and Design

SUMMARY

This article provides a scientific analysis of the relationship between the concepts of “function” and “fashion” in seasonal clothing design. The balance between function and fashion in seasonal clothing design is one of the most important theoretical and practical issues in the modern clothing industry. While function expresses comfort, protection, material quality, and practicality, fashion determines the aesthetic, cultural, and social value of clothing. Creating harmony between these two concepts is the main task of designers.

Research shows that seasonal factors directly influence both the technical and aesthetic characteristics of clothing. In summer, preference is given to light, breathable, and bright materials, while in winter, protection and durability come to the fore. At the same time, fashion trends change the shape, color palette, details, and silhouettes of clothing.

Keywords: functionality, ergonomics, silhouette, decorative element, durable design, color and texture.

АНАЛИЗ БАЛАНСА МЕЖДУ ФУНКЦИЕЙ И МОДОЙ В ДИЗАЙНЕ СЕЗОННОЙ ОДЕЖДЫ

Алиев Шакир Рустам оглы
Азербайджанский Технологический Университет
Доцент кафедры, Инженерии и дизайна легкой промышленности, д.ф.тех.
Эл.почта: shakiraliyev@atu.edu.az

Алиева Гульнара Нуреддин кызы
Азербайджанский Технологический Университет
Старший преподаватель кафедры, Инженерии и дизайна легкой промышленности
Эл.почта: g.aliyeva@atu.edu.az

Мехдизаде Рахим Фикрет оглы
Азербайджанский Технологический Университет
Старший преподаватель кафедры, Инженерии и дизайна легкой промышленности
Эл.почта: mehdizaderehim667@gmail.com

Алиева Фаргана Исфандияр кызы
Азербайджанский Технологический Университет
Старший преподаватель кафедры, Инженерии и дизайна легкой промышленности
Эл.почта: f.aliyeva@atu.edu.az

Аскерова Рада Исфандияр кызы
Азербайджанский Технологический Университет
Зав. лаборатории кафедры, Инженерии и дизайна легкой промышленности
Эл.почта: r.asgerova@uteca.edu.az

УДК 677.52

РЕЗЮМЕ

В статье на научной основе анализируется взаимосвязь понятий «функция» и «мода» в дизайне сезонной одежды. Баланс между функцией и модой в дизайне сезонной одежды является одним из важнейших теоретических и практических вопросов современной швейной индустрии. В то время как функция выражает комфорт, защиту, качество материала и практичность одежды, мода определяет её эстетическую, культурную и социальную ценность. Создание гармонии между этими двумя понятиями — главная задача дизайнеров.

Исследования показывают, что сезонный фактор напрямую влияет как на технические, так и на эстетические характеристики одежды. Летом предпочтение отдаётся лёгким, дышащим и светлым материалам, а зимой на первый план выходят защита и прочность. В то же время модные тенденции меняют форму, цветовую палитру, детали и силуэты одежды.

Ключевые слова: функциональность, эргономика, силуэт, декоративный элемент, прочный дизайн, цвет и текстура.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Əliyeva N. Mövsümi geyim dizaynında funksionallıq və estetik prinsiplər. Elm nəşriyyatı. Bakı, 2021-2023səh.
2. Həsənova S. Tekstil materiallarının innovativ tətbiqləri. Bakı Dövlət Universiteti nəşriyyatı. Bakı, 2020-185səh.

3. Rzayeva L. Smart tekstillər və adaptiv geyim texnologiyaları. Elm və Təhsil nəşriyyatı. Bakı, 2022-198səh.
4. İsmayılova M. Geyim dizaynında funksionallıq və estetikanın sintezi. Qafqaz Universiteti nəşriyyatı. Bakı, 2020-207səh.
5. Əliyeva R. Azərbaycan moda sənayesində innovasiya və davamlılıq. Təhsil Nazirliyi. Bakı, 2021-səh 157.
6. Quliyev T. Geyim dizaynında ekoloji və davamlı yanaşmalar. Sumqayıt təhsil nəşriyyatı, 2018.